

Marja Rankila

10.9.2026

Viite: HE 84/2026 vp

Energiateollisuus ry:n lausunto hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi vesilain muuttamisesta

Energiateollisuus ry (ET) kiittää ympäristövaliokuntaa mahdollisuudesta tulla kuulluksi vesilain muuttamista koskevasta hallituksen esityksestä (ns. nollavelvoitelaitokset).

Energiateollisuus ry pitää tärkeänä vaelluskalakantojen vahvistamista ja vesistöjen ekologisen tilan parantamista, ja Energiateollisuus ry on biodiversiteettitiekartassaan sitoutunut luonnon monimuotoisuuden edistämiseen.

Hallituksen esityksessä on kyse vesivoima-alan kannalta merkittävästä lakimuutoksesta, ja uuden kalatalousmääräysten antamista koskevan sääntelyn tulee olla tarkkarajaista, oikeasuhtaista ja sen tulee perustua tapauskohtaiseen arviointiin. Kun puututaan perustuslain suojaamaan omaisuuteen jopa vuosikymmeniä luvan myöntämisen jälkeen, sääntelyn tulee olla ennakoitavaa ja korvaussuojan asianmukainen.

ET haluaa vielä korostaa, että ns. nollavelvoitelaitokset eivät ole luvattomia tai muutoin lainvastaisessa tilassa. Niiden toiminta perustuu lainvoimaisiin vesitalouslupiin, joissa on määritelty laitosten toiminnan ehdot ja laajuus kulloinkin voimassa olleen lainsäädännön mukaisesti. Käsiteltävässä esityksessä on siten kyse olemassa olevien ja lainvoimaisten lupien jälkikäteisestä muuttamisesta, ei luvattoman toiminnan saattamisesta sääntelyn piiriin

Lähtökohtaisesti Energiateollisuus ry toteaa, että jos uusia kalatalousvelvoitteita asetetaan sellaisille laitoksille, joiden alkuperäinen lupa ei niitä ole sisältänyt, tulee velvoitteiden määrittämisessä huomioida erityisesti kalataloudellinen hyöty sekä vaatimukset kalatalousvelvoitteen ja -maksun kohtuullisuudesta. Näitä on päivitettyssä esityksessä tuotu lähemmäksi vesilain nykyistä käytäntöä, mutta ET nostaa vielä oheiset muutosehdotukset esitykseen liittyen:

- Luvan avaamisen perusteena tulee olla edellytykset vesistön ekologisen tilan paranemiselle ja vaelluskalan luontaisen elinkierron syntymiselle
- Esitetyn pykälän 3:21 a § korvauksia koskevan sääntelyn tulee olla yhtenevä nykyisen VL 3:21§ kanssa
- Esitetyn pykälän 3:21 a § sovittelua koskeva lause tulee poistaa
- VL 19:5 § esitetty, toiminnanharjoittajan lunastusoikeutta koskeva lause ”Tätä momenttia ei sovelleta 3 luvun 21 a §:ssä tarkoitettuun uusien määräysten antamiseen” tulee poistaa

Olemassa olevan luvan avaamiseen tulee olla selkeät perusteet

On olennaista, että nollavelvoitelaitosten luvan avaamisella ja uusilla velvoitteilla tavoitellaan tosiasiallisesti saavutettavissa olevaa ekologista ja kalataloudellista hyötyä kustannustehokkailla toimilla. Velvoitteen puuttuminen ei yksinään ole riittävä peruste luvan avaamiselle.

Jos vaelluskalojen luontaisen elinkierron syntyminen ei ole mahdollista esimerkiksi muiden vaellusesteiden, sopivien lisääntymisalueiden puuttumisen, veden laadun tai muun vesistön ominaisuuden vuoksi, uuden velvoitteen välttämättömyyttä ei voida perustella pelkällä yksittäiseen laitokseen kohdistuvalla toimenpiteellä. Lisäksi tulee varmistua siitä, että uusista määräyksistä aiheutuvat kustannukset ja tuotannonmenetykset eivät muodostu yksittäiselle luvanhaltijalle suhteettomiksi saavutettavaan hyötyyn nähden.

- ET esittää, että hallituksen esitykseen kirjataan luvan avaamisen ja uusien velvoitteiden edellytykseksi uhanalaisille vaelluskaloille kustannustehokkailla toimilla saavutettava hyöty.

Korvauksia koskevan sääntelyn tulee olla yhtenevä nykyisten pykälien kanssa

Hallituksen esityksen korvauskynnys on nykyistä sääntelyä korkeammalla tasolla. Korvauksia olisi esityksen mukaan mahdollista saada hyödyn olennaisesta vähentymisestä, kun olemassa olevan VL 3:21 § mukaan uusien määräysten antamisesta aiheutuvat muut kuin vähäiset edunmenetykset määrätään hakijan korvattaviksi. Esityksen mukaisen sanamuodon mukaan luvanhaltijan tulee sietää haittaa nykyistä enemmän. Tämä asettaa luvanhaltijat epätasa-arvoiseen asemaan riippuen siitä, koskevatko määräykset nollavelvoitelaitosta tai muuta laitosta.

- ET esittää, että 3 luvun 21 a §:n säännös yhdenmukaistetaan vesilain 3 luvun 21 §:n kanssa siten, ettei uuden määräyksen antaminen saa sanottavasti vähentää hankkeesta saatavaa hyötyä ja että muut kuin vähäistä suuremmat edunmenetykset korvataan.

Korvauksen sovittelua koskeva säännös tulee poistaa

Vesivoimalaitoksen arvo ja omistajalle aiheutuva taloudellinen menetys eivät riipu siitä, kuinka kauan nykyinen omistaja on omistanut laitoksen tai käyttänyt laitosta hyväkseen. Uusi kalatalousvelvoite kohdistuu jo olemassa olevaan toimintaan, eikä luvanhaltijalla ole vastaavaa mahdollisuutta vetäytyä hankkeesta kuin uuden investoinnin suunnitteluvaiheessa. Omistaja ei ole voinut huomioida tätä omaisuutta hankkiessaan tai siihen investoidessaan.

- ET katsoo, että VL 3:21 a §:n sovittelua koskeva lause tulee poistaa kokonaisuudessaan.

Toiminnanharjoittajan oikeus vaatia lunastusta tulee säilyttää viimesijaisena keinona

Voimassa olevan vesilain 19 luvun 5 § turvaa vanhojen lupien haltijan asemaa tilanteessa, jossa määräysten muuttaminen vähentää hankkeesta saatavaa hyötyä eikä hanketta voida enää toteuttaa tarkoitustaan vastaavalla tavalla. Tällöin luvanhaltijalla voi olla oikeus korvaukseen tai mahdollisuus vaatia hankkeen lunastamista. Hallituksen esityksessä luvanhaltijan oikeus vaatia lunastusta on rajattu uuden 3:21 a § ulkopuolelle.

Vaikka uuteen 3:21 a §:ään on nyt sisällytetty ajatus kohtuuttomien kustannusten välttämiseksi, tulee lunastusmenettely säilyttää mahdollisuutena tilanteissa, joissa uudet velvoitteet huomattavalla tavalla muuttaisivat voimalaitoksen alkuperäistä tarkoitusta tai tekisivät sen toiminnasta kannattamatonta. Kyse olisi viimesijaisesta menettelystä, joka mahdollistaisi laitoksesta ja siihen liittyvistä vastuista luopumisen hallitulla tavalla.

- ET esittää, että 19 luvun 5 §:stä poistetaan rajausta, jonka mukaan korvausta ja lunastusta koskevaa momenttia ei sovelleta 3 luvun 21 a §:n nojalla annettaviin määräyksiin.

Nollavelvoitelaitosten määritelmä edellyttää täsmennystä

Hallituksen esityksen perusteluissa esitetään, että nollavelvoitelaitoksiksi katsottaisiin lähtökohtaisesti myös laitokset, joissa on kalatien sallimisvelvoite sekä laitokset, joissa kalatalousvelvoitteet on määritetty toiselle taholle kuuluvan säännöstelyhankkeen luvassa. Perusteluissa esitetty määritelmä on uusi, eikä se vastaa aiemmin esillä ollutta käsitystä, jonka mukaan mitä tahansa olemassa olevaa kalatalousvelvoitetta voidaan muuttaa riippumatta siitä, kenen luvassa kalatalousasiat on käsitelty.

Näin laaja tulkinta nollavelvoitelaitoksista voi esimerkiksi johtaa tilanteisiin, joissa jo kalatien toteuttanut laitos katsottaisiin edelleen nollavelvoitelaitokseksi tai jossa saman hankkeen aiheuttamia kalataloushaittoja kompensoitaisiin kahteen kertaan. Lisäksi Suomen suurin vesivoimalaitos Imatra saatettaisiin perusteluissa esitetyn määritelmän mukaan tulkita nollavelvoitelaitokseksi, millä olisi myös merkittäviä vaikutuksia hallituksen esitykseen mm. vaikutusarvioiden osalta.

Energiateollisuus ry pitää tärkeänä, että laitoksen asemaa arvioitaessa tarkastellaan koko vesitaloushankkeen lupa-, velvoite- ja sopimuskokonaisuutta. Myös sallimisvelvoitteet, säännöstelylupiin sisältyvät kalatalousvelvoitteet ja jo toteutetut kalataloustoimet on tunnistettava ja otettava täysimääräisesti tarkastelussa huomioon.

Kohtuuttomuuden arviointi ei saa riippua luvanhaltijan asemasta

Esityksen perusteluissa kustannusten kohtuuttomuuden arviointia on yhdistetty luvanhaltijan varallisuusasemaan ja oikeudelliseen muotoon. Kohtuuttomuuden arviointiin ei saa lähtökohtaisesti vaikuttaa se, mikä vahingonkärsijän oikeudellinen status tai varallisuusasema on. Lainsäätäjän liikumavara ei ET:n käsityksen mukaan tarkoita sitä, etteikö toimenpidettä voitaisi pitää kohtuuttomana, jos luvan haltijana on esimerkiksi em. energia-alan yhtiö tai pörssiyhtiö. Kuten hallituksen esityksessä aikaisemmin todetaan, tilannetta tulisi arvioida kokonaisuutena.

Vesivoiman rooli sähköjärjestelmässä

Yksittäisen laitoksen sähköjärjestelmämerkitystä ei voida päätellä yksinomaan sen tuotantomäärästä tai nimellistehosta. Pienelläkin laitoksella voi olla merkitystä alueellisen tehotasapainon, inertian, jakeluverkon tai kriittisten kohteiden suojaamisen kannalta. Vesivoiman säätökykyä on lisäksi tarkasteltava yksittäisen laitoksen ohella joki- ja vesistöalueen kokonaisuutena. Hallituksen esityksen lähtökohta laitosten vähäisestä merkityksestä ei saa muodostua lupaharkinnan oletukseksi.

Energiateollisuus ry pitää tärkeänä, että sähköjärjestelmän käyttövarmuuden kannalta merkittävää laitosta koskevassa asiassa pyydetään aina lausunto Fingridiltä. Myös alueellisen verkkoyhtiön lausunto voi olla tarpeen, jotta paikalliset sähköjärjestelmävaikutukset tulevat asianmukaisesti arvioituiksi.